

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

УСТИМЕНКО ЄВГЕН ВІКТОРОВИЧ

УДК 342.9(477)

САНКЦІЇ ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Кагановська Тетяна Євгеніївна,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
декан юридичного факультету,
завідувач кафедри державно-правових
дисциплін

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
Комзюк Анатолій Трохимович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
загально правових дисциплін

кандидат юридичних наук, доцент
Старинський Микола Володимирович,
ДВНЗ «Українська академія банківської
справи» м. Суми,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін та банківського права

Захист відбудеться «03» червня 2016 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.28 у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 6, ауд.431.

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.

Автореферат розісланий «29» квітня 2016 року.

В. о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

С. М. Бервено

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Демократичні зміни, що відбуваються в Україні, супроводжуються комплексними процесами реформування широкого кола економічних, політичних та правових відносин. Застосування різноманітних примусових заходів є одним із найбільш поширених засобів забезпечення законності і правопорядку у більшості сфер суспільних відносин. Владно-розпорядча діяльність неможлива без використання відповідних інструментів, які забезпечують додатковий вплив на адресатів норм адміністративного права з метою змусити їх до виконання правових та індивідуальних приписів суб'єктів владних повноважень.

Різні аспекти використання засобів адміністративного примусу є предметом уваги науковців, проте науковим дослідженням у цій сфері властива певна однобічність. Якщо проблемам, наприклад, юридичної відповідальності в адміністративному праві приділено надзвичайно велику увагу, про що свідчить величезна кількість наукових праць на відповідну тему, то питання застосування інших примусових заходів, насамперед припинювального, правовідновлювального чи компенсаційного характеру, розглядалися лише фрагментарно або побіжно. Більш того, в рамках досліджень юридичної відповідальності, увага дослідників зосереджена переважно на проблемах адміністративній відповідальності та дисциплінарній відповідальності, проте інші прояви юридичної відповідальності залишають недостатньо дослідженими.

Ускладнює дослідження різних засобів адміністративного примусу відсутність універсальної категорії, яка б охоплювала всі можливі прояви реагування з боку суб'єктів владних повноважень на протиправну поведінку інших суб'єктів. Такою категорією може служити адміністративна санкція.

Для того, щоб отримати цілісне уявлення про роль та місце санкцій в адміністративному праві, оцінити їх ефективність та відповідність сучасним потребам державного регулювання взагалі та правового регулювання у багатьох сферах суспільних відносин зокрема, необхідно, перш за все, систематизувати знання про санкції в адміністративному праві. Це завдання, безумовно, пов'язано з певними складностями, зважаючи на велику кількість законів та інших нормативно-правових актів, якими регламентується застосування адміністративних санкцій, розбіжності у поглядах на зміст та природу адміністративних санкцій серед науковців, відсутність чітких критеріїв відмежування санкцій в адміністративному праві від споріднених правових явищ, нерозробленість універсальних принципів застосування санкцій в адміністративному праві тощо.

Все це обумовлює актуальність та своєчасність обраної теми дисертаційного дослідження.

Слід також відзначити, що питанням санкцій за межами інститутів юридичної відповідальності не приділялося належної уваги а ні в рамках галузевих наук, ані в рамках загальної теорії права. Ця обставина значно посилює необхідність поглибленого дослідження обраної теми.

Теоретичну базу дисертаційного дослідження склали наукові праці таких відомих учених-адміністративістів, як В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, І. П. Голосніченко, Є. В. Додін,

Т. Є. Кагановська, Л. В. Коваль, В. К. Колпаков, Т. О. Коломоєць, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, Д. М. Лук'янець, Ю. В. Тихомиров, М. М. Тищенко, Н. В. Хорошак, О. М. Якуба та багатьох інших.

Сформульовані у дисертаційному дослідженні теоретичні висновки та узагальнення ґрунтуються на фундаментальних здобутках вчених у галузі теорії права: С. С. Алексєєва, В. В. Лазарева, О. Е. Лейста, В. С. Нерсисянца та інших.

Нормативно-правову основу дослідження склали акти адміністративного законодавства України, а також підзаконні нормативно-правові акти, що регламентують відносини юридичної відповідальності та адміністративного примусу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснювалося у межах напрямів наукових досліджень, визначених постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 року» від 7 вересня 2011 р. № 942, а також планових тем юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є комплексний аналіз правового регулювання реакції суб'єктів владних повноважень на різноманітні правопорушення в межах предмета адміністративного права, що проявляються як санкції, їх систематизація, а також вироблення на основі отриманих знань практичних рекомендацій щодо використання результатів дослідження у правотворчій та правозастосовній діяльності.

Для досягнення поставленої мети вирішуються такі задачі:

- проаналізувати існуючі в науці підходи до визначення поняття та змісту санкцій, виділити сутнісні ознаки санкцій та розробити авторське визначення поняття «адміністративно-правові санкції»;
- визначити місце адміністративно-правових санкцій в структурі адміністративного права;
- виокремити критерії відмежування санкцій в адміністративному праві від споріднених правових явищ;
- виділити та охарактеризувати основні види санкцій в адміністративному праві, здійснити їх класифікацію в межах виділених видів;
- виокремити специфічні принципи застосування санкцій в адміністративному праві та розкрити їх зміст;
- визначити типові процедури застосування санкцій в адміністративному праві та виділити їх характеристики;
- сформулювати пропозиції щодо удосконалення правового регулювання санкцій в адміністративному праві.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в процесі реалізації відносин пов'язаних із застосуванням санкцій в адміністративному праві.

Предметом дослідження є санкції в адміністративному праві, відповідні правові норми та практика їх реалізації.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становить сукупність загальних та спеціальних методів пізнання, використання яких сприяло досягненню

мети дослідження, науковій достовірності та аргументованості отриманих результатів.

Методологічну основу дисертаційного дослідження складає діалектичний підхід, що обумовило розгляд предмету дослідження з позицій об'єктивності, конкретності, всебічності та історизму.

За допомогою методу класифікації були виділені основні види санкцій в адміністративному праві, в межах виділених видів були досліджені види санкцій, що є мірою юридичної відповідальності, санкцій припинювального характеру, правовідновлювальних та компенсаційних санкцій.

Для виділення характерних ознак кожного із видів санкцій використовувався формально-юридичний метод, завдяки якому було встановлено дійсний зміст відповідних правових норм, здійснено їх семантичне, логічне та системно-функціональне тлумачення. Системно-структурний метод використовувався для дослідження змісту санкцій з позиції структури правових норм, а структурно-функціональний метод при аналізі функцій санкцій в адміністративному праві.

Для обґрунтування практичних аспектів використання результатів дослідження санкцій в адміністративному праві використовувався метод правового моделювання, а для визначення принципів застосування санкцій в адміністративному праві – загальнологічні прийоми аналізу та синтезу.

Історичний метод використовувався при дослідженні точок зору на зміст санкцій в адміністративному праві на різних етапах розвитку юридичної думки. Метод порівняльного правознавства застосовувався при порівнянні способів визначення розмірів фінансових санкцій в різних країнах світу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше у вітчизняній науці адміністративного права здійснено комплексне дослідження інституту санкцій, в ході якого сформульовано низку нових теоретичних висновків та практичних узагальнень і пропозицій, зокрема:

уперше:

– сформульовано авторське розуміння природи санкцій в адміністративному праві як передбаченої законом міри реакції уповноваженого суб'єкта, яка спрямована на усунення причин та наслідків протиправного діяння, вчиненого суб'єктом – адресатом правової норми, полягає в усуненні наслідків протиправного діяння, його припиненні або покаранні правопорушника, і яка застосовується в адміністративному порядку;

– обґрунтовано існування в адміністративному праві окремого інституту адміністративних санкцій, який охоплює норми, що визначають зміст санкцій, а також правила і процедури їх застосування;

– описано зміст таких принципів застосування санкцій в адміністративному праві, як реалізованість та адекватність, а також охарактеризовано способи практичного забезпечення реалізації даних принципів.

удосконалено:

– підходи до класифікації санкцій в адміністративному праві, зокрема із використанням критеріїв їх реалізованості та адекватності;

– положення щодо змісту та правової природи окремих видів адміністративних санкцій в рамках дослідження їх припинювальних та компенсаційних видів;

– підходи до визначення критеріїв відмежування санкцій від споріднених правових явищ, зокрема заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення чи фінансові правопорушення;

дістали подальшого розвитку:

– теоретичні положення щодо структури адміністративного права, зокрема стосовно структури підгалузі адміністративно-деліктного права і місця в ній інституту адміністративних санкцій;

– підходи щодо оцінки адекватності санкцій в адміністративному праві, зокрема через оцінку співвідношення змісту санкцій та змісту підстав їх застосування;

– положення про особливості процедур застосування санкцій в адміністративному праві, зокрема в частині виділення процедур застосування санкцій, відмінних від заходів юридичної відповідальності.

Крім того, сформульовано низку практичних пропозицій щодо вдосконалення нормативних конструкцій окремих видів санкцій в адміністративному праві, а також щодо використання у правотворчій діяльності результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

у науково-дослідній сфері – результати дослідження можуть слугувати підґрунтям для подальших досліджень у сфері використання і застосування санкцій в адміністративному праві;

у сфері правотворчості – положення і висновки дисертаційного дослідження можуть бути застосовані у правотворчій діяльності, особливо при розробці нормативних конструкцій санкцій в актах адміністративного законодавства, принципів та процедур їх застосування;

у навчально-методичній роботі – отримані результати можуть бути використані для викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», окремих прикладних навчальних дисциплін правового характеру, а також при підготовці підручників, навчальних посібників та іншої навчальної літератури із зазначених дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, а також оприлюднені та обговорювалися на таких міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (7–8 серпня 2015 р., м. Одеса); «Верховенство права та правова держава» (16–17 жовтня 2015 р., м. Ужгород); «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (25–26 грудня 2015 р., м. Запоріжжя); «Право, суспільство і держава: форми взаємодії» (15–16 січня 2016 р., м. Київ); «Право як ефективний суспільний регулятор» (19–20 лютого 2016 р., м. Львів).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднено в одинадцятьох публікаціях, зокрема у шести наукових статтях, п'ять з яких

опубліковано у фахових наукових виданнях України, одна – у зарубіжному науковому виданні, а також у тезах п'яти наукових доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації обумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, у яких об'єднано сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (192 найменування на 19 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 187 сторінок, з них основного тексту – 168 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, мета і задачі, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкривається наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, наводяться відомості про апробацію результатів і публікації.

Розділ 1. «Теоретико-методологічні засади дослідження санкцій в адміністративному праві» складається з двох підрозділів і присвячений визначенню поняття «адміністративно-правові санкції», виділенню та характеристиці ознак санкцій, з'ясуванню місця адміністративно-правових санкцій в системі адміністративного права, а також питанням відмежування адміністративно-правових санкцій від споріднених правових явищ.

У підрозділі 1.1 «*Поняття та ознаки санкцій в адміністративному праві*» розглядаються підходи, що існують в теорії права взагалі та в теорії адміністративного права зокрема, до визначення поняття «санкції». У результаті аналізу різних точок зору зроблено висновок про те, що найбільш коректним є визначення, відповідно до якого адміністративно-правова санкція – це передбачена законом міра реакції уповноваженого суб'єкта, яка спрямована на усунення причин та наслідків протиправного діяння, вчиненого суб'єктом – адресатом правової норми, полягає в усуненні наслідків протиправного діяння, його припиненні або покаранні правопорушника, і яка застосовується в адміністративному порядку. У такому розумінні не виникає суперечності між розумінням санкції як складової структури правової норми і змістовним наповненням цього елемента. Санкція як захід впливу міститься у частині адміністративно-правової норми з такою ж назвою.

Використаний підхід дав можливість виділити та описати три функціональних види адміністративно-правових санкцій: компенсаційні, припинювальні і каральні.

Стверджується, що акти реалізації адміністративно-правових норм, забезпечених адміністративно-правовими санкціями, є складним комплексом послідовних дій, який відрізняється в залежності від змісту і характеру санкцій. Застосування санкцій карального характеру відоме як «юридична відповідальність». Застосування санкцій припинювального характеру отримало назву адміністративного припинення, а відповідні заходи – заходів адміністративного припинення. У свою чергу, компенсаційні санкції проявляються через різноманітні заходи, які дають можливість усунути негативні наслідки вчинення правопорушення.

У результаті аналізу змісту адміністративно-правових санкцій запропоновано виділити такі їх ознаки: 1) всі вони є проявом реакції уповноваженого суб'єкта на вчинення правопорушення певною особою; 2) санкції реалізуються через процедуру адміністративного правозастосування виключно уповноваженими на те суб'єктами; 3) застосування санкцій здійснюється в процесуальній формі; 4) наявність специфічної мети їх застосування, яка полягає в усуненні причин та наслідків протиправного діяння, вчиненого суб'єктом – адресатом правової норми. Іншими словами, мета застосування адміністративно-правових санкцій полягає у відновленні порушеного протиправним діянням правопорядку; 5) зміст діяльності зумовлений метою їх застосування і полягає в усуненні наслідків протиправного діяння, його припинення або покарання правопорушника.

Обґрунтовується положення про те, що адміністративно-правові санкції можна розглядати як окремий інститут такої підгалузі адміністративного права, як адміністративно-деліктне право.

У підрозділі 1.2 «Відмежування адміністративно-правових санкцій від споріднених правових явищ» на основі виділених у попередньому розділі ознак адміністративно-правових санкцій здійснюється відмежування від них деяких споріднених правових явищ. Під спорідненими адміністративно-правовим санкціям правовими явищами розуміються такі, що мають у своєму змісті частину ознак притаманних адміністративно-правовим санкціям, але водночас мають і певні відмінності, які не дозволяють віднести їх до адміністративно-правових санкцій.

У першу чергу проводиться розмежування адміністративно-правових санкцій із передбаченими Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) заходами забезпечення провадження по справах про адміністративні правопорушення, зокрема такими, як адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного засобу, відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння. Зазначені заходи у своїй більшості мають ознаки, притаманні адміністративно-правовим санкціям, зокрема такі, як застосування уповноваженими владними суб'єктами, адміністративний порядок та процесуальна форма застосування, зв'язок із правопорушенням тощо. Зазначається, що головною відмінністю засобів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, яка дає можливість відмежувати їх від адміністративно-правових санкцій, є мета їх застосування.

Окрему увагу приділено питанню відмежування адміністративно-правових санкцій від передбаченого Податковим кодексом України адміністративного арешту майна та активів платника податків. Зокрема, обґрунтовується положення про те, що головними критеріями відмежування в даному разі є мета і підстави застосування відповідних заходів.

На прикладі окремих адміністративно-господарських санкцій, передбачених Господарським кодексом України, показано, що до санкцій віднесено такі заходи, які не є санкціями за своєю сутністю. Зокрема, з точки зору співвіднесення з адміністративно-правовими санкціями проаналізовано антидемпінгові та компенсаційні заходи. На підставі аналізу змісту та порядку застосування таких

заходів відповідно до Законів України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» та «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» обґрунтовується, що передбачені цими законами антидемпінгове та компенсаційне мита застосовуються не до суб'єкта, а до відповідного товару. При цьому, підстави застосування цих заходів не є правопорушеннями, тож, їх не можна вважати санкціями.

У контексті розгляду питання про відмежування адміністративних санкцій від споріднених правових явищ звертається увага на таке явище, як змішування у нормативно-правових актах адміністративно-правових санкцій із заходами іншої правової природи. Як приклади розглянуто заходи впливу адміністративно-примусового характеру, що містяться у законах із різних сфер правового регулювання, а саме Законах України «Про захист економічної конкуренції», «Про банки і банківську діяльність» та Бюджетному кодексі України.

Розділ 2. «Види санкцій в адміністративному праві» складається з трьох підрозділів і присвячений виділенню та аналізу видових відмінностей санкцій в адміністративному праві.

У підрозділі 2.1 «Санкції як міра юридичної відповідальності» розглянуто види санкцій, які в адміністративному праві виступають як міра юридичної відповідальності за вчинення різноманітних правопорушень.

Здійснено систематизацію адміністративно-правових санкцій, які виступають мірою різних видів юридичної відповідальності, для яких загальною рисою є їх застосування в адміністративному порядку. До таких, зокрема, віднесено адміністративну відповідальність за КУпАП, застосування в адміністративному порядку різноманітних санкцій до юридичних осіб, дисциплінарну відповідальність державних службовців, дисциплінарну відповідальність за різноманітними дисциплінарними статутами тощо.

На підставі аналізу поглядів, що існують в науці адміністративного права та споріднених галузях права, щодо класифікації заходів юридичної відповідальності, пропонується авторський варіант систематизації адміністративно-правових санкцій, що мають характер юридичної відповідальності. Так, в адміністративному праві можна виділити такі групи санкцій, які виступають як міра юридичної відповідальності: фінансові санкції (штраф або пеня); майнові санкції (оплатне вилучення чи конфіскація предметів); організаційно-статусні санкції (позбавлення спеціального права, позбавлення ліцензії, позбавлення спеціального звання тощо); морально-психологічні санкції (арешт, поміщення на гауптвахту, в штрафний ізолятор, попередження, догана, попередження про неповну службу відповідність тощо).

Як окремий вид санкцій в адміністративному праві розглянуто й заходи впливу виховного характеру, що застосовуються до неповнолітніх за вчинення ними адміністративних правопорушень.

З позицій природи адміністративно-правових санкцій розглядається нещодавно введений до переліку адміністративних стягнень в КУпАП такий вид стягнень, як штрафні бали. Основною вадою даного виду адміністративних стягнень є те, що відповідно до КУпАП він застосовується до всіх осіб, що мають право керування транспортними засобами, ще до вчинення ними будь-яких

правопорушень, що суперечить природі адміністративно-правових санкцій. У зв'язку з цим робиться висновок про те, що штрафні бали мають розглядатись не як адміністративне стягнення, а як своєрідний індикатор схильності правопорушника до вчинення правопорушень. Набрані у разі вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із порушенням правил дорожнього руху, штрафні бали мають бути підставою для позбавлення порушника права керування транспортним засобом.

У підрозділі 2.2 «Санкції як заходи адміністративного припинення» розглядаються ті адміністративно-правові санкції, застосування яких має на меті припинення протиправного діяння.

Враховуючи, що в науці адміністративного права термін «заходи адміністративного припинення» застосовується у широкому розумінні, в рамках класифікації заходів адміністративного припинення запропоновано поділити їх на такі, що мають характер санкцій, і такі, що не мають характеру санкцій.

До таких, що не мають характеру санкцій, слід відносити всі заходи, що застосовуються з метою забезпечення провадження щодо притягнення до відповідальності. Вказані заходи застосовуються оперативно, як правило, відносно фізичних осіб, їх застосування, зазвичай, не потребує процесуальної форми та документального оформлення рішення про застосування. Наприклад, це застосування зброї чи спеціальних засобів представниками правоохоронних органів. Ці припинювальні заходи не є санкціями за своєю природою і застосовуються виключно з метою забезпечення в подальшому провадження у справах про відповідні правопорушення.

До таких, що мають характер адміністративно-правових санкцій, слід віднести заходи адміністративного припинення, які мають тривалий у часі характер, а їх застосування здійснюється із дотриманням процесуальної форми та супроводжується прийняттям уповноваженим органом рішення про застосування таких заходів у документальній формі. Санкції припинювального характеру носять виключно правовий характер і реалізуються виключно у правових формах.

На підставі аналізу нормативно-правових актів, які регламентують застосування санкцій припинювального характеру, виділено такі їх види: санкції-заборони, санкції-зобов'язання, санкції-обмеження.

Санкції-заборони – це такі санкції, припинювальний вплив яких полягає у формуванні для суб'єкта владної заборони здійснювати певну діяльність чи вчинювати окремі дії (наприклад, експлуатувати машини чи механізми, реалізовувати неякісні продукти харчування, надавати послуги тощо).

Санкції-зобов'язання – це такі санкції, припинювальний вплив яких полягає у формуванні для суб'єкта обов'язку вчинити певні дії, спрямовані на усунення правопорушення (наприклад, обов'язок припинити протиправну діяльність, обов'язок привести діяльність у відповідність до вимог закону тощо).

Санкції-обмеження – це такі санкції, припинювальний вплив яких полягає у встановленні для суб'єкта обмежень щодо здійснення діяльності, ознаки протиправності якої залежать від таких обмежень (наприклад, обмеження зовнішньоекономічної діяльності або обмеження у здійсненні банківських операцій).

У підрозділі 2.3 «Правовідновлювальні та компенсаційні санкції в адміністративному праві» розглядаються адміністративно-правові санкції, метою застосування яких є відновлення порушених прав або компенсація завданої правопорушенням шкоди.

Доведено, що дані види адміністративно-правових санкцій, порівняно із санкціями юридичної відповідальності і санкціями припинювального характеру, є самими нечисленими, але вони є досить важливим інструментом державного регулювання.

Зазначається, що компенсаційні санкції в адміністративному праві представляють собою такі заходи впливу, які спрямовані на компенсацію завданої правопорушенням шкоди, застосовуються в адміністративному порядку після закінчення правопорушення і в кількісному вимірі є рівними зазначеній шкоді.

Компенсація завданої правопорушенням шкоди є нетиповою для адміністративного права і має досить обмежене застосування. Але такий випадок передбачений, зокрема статтею 40 КУпАП, відповідно до положень якої в межах провадження по справі про адміністративні правопорушення орган адміністративної юрисдикції під час вирішення питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення має право одночасно вирішити питання про відшкодування винним майнової шкоди.

Адміністративно-правові санкції компенсаційного характеру також розглянути на прикладах Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг».

Правовідновлювальні санкції в адміністративному праві представляють собою такі заходи впливу, що застосовуються в адміністративному порядку після закінчення правопорушення і спрямовані на відновлення порушеного внаслідок протиправного діяння права або відновлення такого стану правопорядку, який існував до порушення.

На відміну від компенсаційних санкцій, правовідновлювальні санкції є більш поширеними. Такі санкції, зокрема, містяться в Законах України «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Як приклад зазначених санкцій розглянуто такий їх вид, як скасування головними інспекторами будівельного нагляду на підставі статті 41 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» рішень, які прийняті об'єктами нагляду і порушують вимоги містобудівного законодавства. Об'єктом даного впливу є результат діяльності об'єкта нагляду у сфері містобудівної діяльності, а саме їх рішення, тобто наслідки їх діяльності. Інспектор будівельного нагляду, скасовуючи чи зупиняючи дію рішень суб'єктів містобудівної діяльності, тим самим відновлює попередній правовий стан, який існував до застосування санкції, а отже, і відновлює порушені цим рішенням права.

В якості іншого прикладу правовідновлювальних санкцій розглянуто санкції, передбачені статтею 48 Закону України «Про захист економічної конкуренції», відповідно до якої за результатами розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції органи Антимонопольного комітету України

приймають рішення, в тому числі про усунення наслідків порушень законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема усунення чи пом'якшення негативного впливу узгоджених дій, концентрації суб'єктів господарювання на конкуренцію.

Положеннями згаданого Закону також окремо врегульовується рідкісний випадок застосування адміністративно-правових санкцій правовідновлювального характеру до органів влади чи органів місцевого самоврядування. Це стосується ситуацій, коли за результатами розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції органи Антимонопольного комітету України приймають рішення про зобов'язання органу влади, органу місцевого самоврядування, органу адміністративно-господарського управління та контролю скасувати або змінити прийняте ним рішення чи розірвати угоди, визнані антиконкурентними діями органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю.

Розділ 3. «Правові засади застосування санкцій в адміністративному праві» складається з двох підрозділів і присвячений дослідженню принципів та процедур застосування адміністративно-правових санкцій.

У підрозділі 3.1 *«Принципи застосування санкцій в адміністративному праві»* зосереджено увагу на основних принципах застосування адміністративно-правових санкцій.

На підставі домінуючих у правовій науці поглядів на зміст правових принципів, за відправну точку взято положення про те, що принципи застосування санкцій – це нормативно визначені керівні, основоположні ідеї, дотримання яких є передумовою досягнення мети та забезпечення ефективності застосування санкцій.

Враховуючи, що більшість традиційних принципів застосування адміністративно-правових санкцій, зокрема таких, як законність, верховенство права, об'єктивність істини, оперативність тощо, є достатньо дослідженими, основну увагу приділено таким принципам, як принцип реалізованості адміністративно-правових санкцій та принцип адекватності адміністративно-правових санкцій.

Принцип реалізованості санкцій в адміністративному праві полягає в тому, що нормативна конструкція процедури застосування санкцій має забезпечувати їх практичну реалізацію. У межах дослідження даного принципу доводиться, що практично всі санкції в адміністративному праві забезпечені механізмами їх реалізації. Ці механізми обумовлюються змістом санкцій і можуть мати різний ступінь складності. Залежно від характеристик механізму їх реалізації пропонується виділити: санкції автоматичної реалізованості, санкції примусової реалізованості та санкції забезпеченої реалізованості.

Санкціями автоматичної реалізованості можна вважати такі, реалізація яких не потребує вчинення додаткових дій ані з боку суб'єкта, який їх застосовує, ані з боку суб'єкта, до якого вони застосовуються. Прикладами таких санкцій є адміністративні стягнення у вигляді попередження, або дисциплінарні стягнення у вигляді догани, суворої догани, попередження про неповну службову відповідність тощо.

Санкціями примусової реалізованості можна вважати такі, для реалізації яких уповноважений орган має обов'язково вчинити низку примусових дій щодо

виконання такої санкції. Прикладами подібних санкцій є адміністративний арешт, оплатне вилучення предметів, конфіскація, арешт з утриманням на гауптвахті, позбавлення спеціального права тощо.

Санкціями забезпечуваної реалізованості можна вважати такі, реалізація яких можлива у порядку добровільного виконання особою, до якої вони застосовані, а за відсутності добровільного виконання, реалізація яких здійснюється у примусовому порядку уповноваженим державним органом. Прикладами таких санкцій є штрафи та інші фінансові санкції.

У процесі дослідження механізмів забезпечення реалізації санкцій виявлено, що реалізація санкцій припинювального характеру забезпечується переважно санкціями каральними, тобто заходами адміністративної відповідальності. У чинному КУпАП міститься 29 статей, які передбачають адміністративну відповідальність у вигляді штрафу за ухилення або невиконання вимог уповноважених органів щодо усунення відповідних правопорушень.

Принцип адекватності санкцій полягає у необхідності забезпечення вимог відповідності характеру та розміру санкцій меті їх застосування, а також досягнення цієї мети з найменшими витратами. Обґрунтовується думка про те, що хоча принцип адекватності (пропорційності) є принципом правозастосування, можливості його реалізації мають бути закладені й у самих санкціях. З цієї точки зору запропоновано виділяти санкції абсолютної адекватності і санкції відносної адекватності.

Санкціями абсолютної адекватності можна вважати такі, які передбачають реакцію на правопорушення у такому вигляді, який є повною протилежністю самому порушенню. Такими санкціями є всі санкції припинювального та компенсаційного характеру. Наприклад відшкодування шкоди в адміністративному порядку є адекватним нанесеній шкоді. Якщо правопорушення полягає в експлуатації несправних машин чи механізмів, то припинювальна санкція полягає у забороні експлуатації таких машин і механізмів тощо. В разі вчинення посадовою особою діяння, яке є несумісним з її статусом, до неї може бути застосована санкція у вигляді звільнення із займаної посади.

Санкціями абсолютної адекватності можна вважати також конфіскацію чи оплатне вилучення предметів, що стали знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, оскільки конфіскація чи вилучення таких предметів позбавляє правопорушника можливості використати їх для вчинення інших правопорушень. Так само санкцією абсолютної адекватності є позбавлення спеціального права, наданого громадянину. Наприклад, позбавлення права керування транспортним засобом особи, яка вчиняє порушення, пов'язано саме із керуванням таким транспортним засобом, абсолютно досягає своєї мети.

Санкціями відносної адекватності слід вважати такі, які або мають кількісний вимір і межі розміру, або за своїм змістом не пов'язані із характеристиками вчинюваного правопорушення. Такими, зокрема, є штрафи та інші фінансові санкції, адміністративний арешт, догана тощо.

Використаний вище критерій класифікації санкцій в адміністративному праві дав можливість виділити також санкції дискретні та санкції функціональні. Дискретними є санкції, які не мають кількісних характеристик і зміст яких полягає в однозначному впливі, що визначається рівністю протидії вчиненому порушенню

чи його складовій. Функціональними є санкції, які мають кількісний вимір, значення якого залежить від характеристик елементів складу правопорушення, що є підставою застосування таких санкцій.

Обґрунтовано необхідність нормативного закріплення обов'язковості дотримання принципу адекватності (пропорційності) виду і розміру санкції характеру правопорушення, за вчинення якого такі санкції застосовуються, та меті їх застосування.

У підрозділі 3.2 «Процедури застосування санкцій в адміністративному праві» розглядаються процесуальні засади застосування адміністративно-правових санкцій.

На підставі аналізу нормативних конструкцій процедур застосування адміністративно-правових санкцій обґрунтовується наявність в адміністративному праві двох видів проваджень щодо застосування адміністративно-правових санкцій: застосування санкцій в порядку адміністративного провадження та застосування адміністративних санкцій в порядку адміністративно-судового провадження.

Застосування адміністративних санкцій в порядку адміністративного провадження характеризується тим, що здійснюється воно в рамках адміністративно-правових відносин, і суб'єктом, який здійснює застосування санкцій, є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування (їх посадові особи) або суб'єкти, яким делеговано відповідні повноваження. У такому порядку застосовується абсолютна більшість адміністративно-правових санкцій.

Застосування адміністративних санкцій в порядку адміністративно-судового провадження характеризується тим, що рішення про застосування санкцій приймається або санкціонується чи погоджується адміністративним судом в порядку, передбаченому Кодексом адміністративного судочинства України. Прикладами відповідних процедур можуть служити положення Кодексу цивільного захисту щодо застосування різноманітних санкцій припинювального характеру, наприклад, за порушення правил пожежної безпеки, а також процедури застосування штрафних санкцій за правопорушення, передбачені Законами України «Про заборону грального бізнесу в Україні» та «Про державні лотереї в Україні».

Хоча застосування адміністративних санкцій в порядку адміністративного провадження є домінуючим в адміністративному праві, але і в рамках цього провадження можна виділити певні його види, а саме провадження щодо застосування адміністративних санкцій одного виду, наприклад, які є виключно мірою юридичної відповідальності, та провадження щодо застосування всього комплексу адміністративних санкцій, передбачених відповідним законом.

Прикладами єдиного провадження щодо застосування всього комплексу адміністративно-правових санкцій є провадження, передбачені Законами України «Про захист економічної конкуренції» та «Про банки і банківську діяльність».

Провадження щодо застосування адміністративних санкцій, які є виключно мірою юридичної відповідальності, представлено також у декількох різновидах. У цьому сенсі варто виділити провадження щодо застосування санкцій – заходів адміністративної відповідальності та провадження щодо застосування санкцій – заходів дисциплінарної відповідальності. Окрему увагу приділено розробці пропозицій стосовно вдосконалення правового регулювання процедур застосування

адміністративно-правових санкцій. Як найбільш прийнятний підхід запропоновано вважати такий, який полягає у закріпленні на законодавчому рівні самих санкцій, підстав застосування санкцій, суб'єктів їх застосування, а на підзаконному – особливостей провадження щодо застосування таких санкцій.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження санкцій в адміністративному праві України було зроблено наступні висновки:

1. Адміністративно-правова санкція – це передбачена законом міра реакції уповноваженого суб'єкта, яка спрямована на усунення причин та наслідків протиправного діяння, вчиненого суб'єктом – адресатом правової норми, полягає в усуненні наслідків протиправного діяння, його припиненні або покаранні правопорушника, і яка застосовується в адміністративному порядку. Відповідно можна виділити три функціональні види адміністративно-правових санкцій: компенсаційні, припинювальні і каральні.

2. Акти реалізації адміністративно-правових норм, забезпечених адміністративно-правовими санкціями представляють складний комплекс послідовних дій, який відрізняється залежно від змісту і характеру санкцій. Застосування санкцій карального характеру – найбільш складний процес, який отримав назву «юридична відповідальність». Застосування санкцій припинювального характеру отримало назву адміністративного припинення, а відповідні заходи – заходів адміністративного припинення. Компенсаційні санкції проявляються через різноманітні заходи, які дають можливість усунути негативні наслідки вчинення правопорушення.

3. Термінами, що містять словосполучення «адміністративно-деліктний» мають охоплюватись такі відносини, які стосуються реакції уповноважених державних органів на будь-які прояви протиправної поведінки будь-яких суб'єктів адміністративного права, а ця реакція має реалізовуватись в адміністративному порядку і бути спрямованою на покарання суб'єкта протиправного діяння, припинення такого діяння або компенсацію завданої ним шкоди. Адміністративний делікт – передбачене законом протиправне діяння, яке є підставою застосування до особи, що його вчинила, адміністративно-правових санкцій. Адміністративно-деліктне провадження – урегульований нормами адміністративного права порядок застосування адміністративно-правових санкцій до осіб, що вчинили діяння, що має ознаки адміністративного делікту. Адміністративно-деліктне право – сукупність норм, яка регламентує підстави і порядок застосування адміністративно-правових санкцій до осіб, що вчинили діяння, що має ознаки адміністративного делікту.

З точки зору структури системи права адміністративні санкції можна розглядати у структурі адміністративно-деліктного права як окремий інститут.

4. В адміністративному праві можна виділити наступні санкції, які виступають як міра юридичної відповідальності: фінансові санкції, майнові санкції, організаційно-статусні санкції, морально-психологічні санкції.

5. До таких, що мають характер санкцій, слід віднести такі заходи адміністративного припинення, які мають тривалий у часі характер,

а їх застосування здійснюється із дотриманням процесуальної форми та супроводжується прийняттям уповноваженим органом рішення про застосування таких заходів у документальній формі. Припинювальні санкції, у свою чергу, можна поділити на такі види: санкції-заборони; санкції-зобов'язання; санкції-обмеження.

6. Компенсаційні санкції в адміністративному праві представляють собою такі заходи впливу, які спрямовані на компенсацію завданої правопорушенням шкоди, застосовуються в адміністративному порядку після закінчення правопорушення і у кількісному вимірі є рівними зазначеній шкоді.

7. Правовідновлювальні санкції в адміністративному праві представляють собою такі заходи впливу, які застосовуються в адміністративному порядку після закінчення правопорушення і спрямовані на відновлення порушеного внаслідок протиправного діяння права або відновлення такого стану правопорядку, який існував до порушення.

8. Принцип реалізованості санкцій в адміністративному праві полягає у тому, що нормативна конструкція процедури застосування санкцій має забезпечувати їх практичну реалізацію. Аналіз нормативно-правових актів, якими регламентується застосування різноманітних санкцій, дає можливість залежно від характеристик механізму їх реалізації виділити: санкції автоматичної реалізованості, санкції примусової реалізованості, санкції забезпечуваної реалізованості.

Санкціями автоматичної реалізованості можна вважати такі, реалізація яких не потребує вчинення додаткових дій ані з боку суб'єкта, який їх застосовує, ані з боку суб'єкта, до якого вони застосовуються.

Санкціями примусової реалізованості можна вважати такі, для реалізації яких уповноважений орган має обов'язково вчинити низку примусових дій щодо їх виконання.

Санкціями забезпечуваної реалізованості можна вважати такі, реалізація яких можлива у порядку добровільного виконання особою, до якої вони застосовані, а за відсутності добровільного виконання реалізація яких здійснюється у примусовому порядку уповноваженим державним органом.

9. Принцип адекватності у застосуванні адміністративно-правових санкцій полягає у відповідності характеру та розміру санкцій меті їх застосування, а також досягнення цієї мети з найменшими витратами. Хоча принцип адекватності (пропорційності) є принципом правозастосування, можливості його реалізації мають бути закладені й у самих санкціях. З цієї точки зору можна виділити санкції абсолютної адекватності і санкції відносної адекватності.

Санкціями абсолютної адекватності можна вважати такі, що передбачають реакцію на правопорушення у такому вигляді, який є повною протилежністю самому порушенню. Такими санкціями є усі санкції припинювального та компенсаційного характеру. Санкціями абсолютної адекватності можна вважати також конфіскацію чи оплатне вилучення предметів, що стали знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення. Так само санкцією абсолютної адекватності є позбавлення спеціального права, наданого громадянинові.

Санкціями відносної адекватності слід вважати такі, які або мають кількісний вимір і межі розміру, або за своїм змістом не пов'язані із характеристиками вчинюваного правопорушення. Такими, зокрема, є штрафи та інші фінансові санкції, адміністративний арешт, догана тощо.

10. Нагальною потребою у правовому регулюванні застосування різноманітних адміністративних санкцій є нормативне закріплення обов'язковості дотримання принципу адекватності (пропорційності) виду і розміру санкції характеру правопорушення, за вчинення якого такі санкції застосовуються, та меті їх застосування.

11. В адміністративному праві можна виділити такі види проваджень щодо застосування адміністративних санкцій: застосування санкцій в порядку адміністративного провадження та застосування адміністративних санкцій в порядку адміністративно-судового провадження.

Застосування адміністративних санкцій в порядку адміністративного провадження характеризується тим, що здійснюється воно в рамках адміністративно-правових відносин, і суб'єктом, який здійснює застосування санкцій, є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування (їх посадові особи) або суб'єкти, яким делеговано відповідні повноваження.

Застосування адміністративних санкцій в порядку адміністративно-судового провадження характеризується тим, що рішення про застосування санкцій приймається або санкціонується чи погоджується адміністративним судом в порядку, передбаченому Кодексом адміністративного судочинства України.

Застосування адміністративних санкцій в порядку адміністративного провадження є домінуючим в адміністративному праві, але і в рамках цього провадження можна виділити певні його види, а саме провадження щодо застосування адміністративних санкцій одного виду, наприклад, які є виключно мірою юридичної відповідальності, і провадження щодо застосування всього комплексу адміністративних санкцій, передбачених відповідним законом.

Провадження щодо застосування адміністративних санкцій, які є виключно мірою юридичної відповідальності, представлені також у декількох різновидах. У цьому сенсі варто виділити провадження щодо застосування санкцій – заходів адміністративної відповідальності та провадження щодо застосування санкцій – заходів дисциплінарної відповідальності.

12. Суттєвою ознакою провадження щодо застосування адміністративних стягнень до фізичних осіб є те, що таке провадження повністю здійснюється в межах діяльності уповноважених органів виконавчої влади чи місцевого самоврядування, а застосовуються ці стягнення до осіб, які не знаходяться у відносинах організаційного підпорядкування із суб'єктами, які їх застосовують. Такі самі характерні ознаки притаманні і абсолютній більшості проваджень щодо застосування адміністративних санкцій – заходів юридичної відповідальності до юридичних осіб. Суттєва різниця тут полягає тільки у детальності правового регулювання відповідних процедур. Більш прийнятним можна вважати такий підхід, який полягає у закріпленні на законодавчому рівні самих санкцій, підстав застосування санкцій, суб'єктів їх застосування, а на підзаконному – особливостей провадження щодо застосування таких санкцій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Устименко Є. В. Управлінський аспект концепції адміністративної відповідальності [Електронний ресурс] / Є. В. Устименко // Право та інноваційне суспільство : електронне видання. – 2015. – № 1 (4). – С. 181–184. – Режим доступу : <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Ustimenko.pdf>.
2. Устименко Є. В. Адміністративно-правові санкції в законодавстві України / Є. В. Устименко // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія «Право». – 2015. – Вип. 35. – Ч. 1. – С. 33–36.
3. Устименко Е. В. Понятие санкций в административном праве Украины / Е. В. Устименко // *Leges et vivas*. – 2015. – № 9/3. – С. 86–89.
4. Устименко Є. В. Систематизація заходів адміністративного припинення / Є. В. Устименко // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2015. – № 3. – С. 160–163.
5. Устименко Є. В. Припинювальні санкції в адміністративному праві / Є. В. Устименко // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія «Право». – 2015. – Вип. 20. – С. 273–276.
6. Устименко Є. В. Принцип адекватності в застосуванні адміністративних санкцій / Є. В. Устименко // Право і суспільство. – 2016. – № 1. – С. 181–186.
7. Устименко Є. В. Відмежування адміністративно-правових санкцій від заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення / Є. В. Устименко // Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 7–8 серпня 2015 р. – Одеса, 2015. – С. 89–91.
8. Устименко Є. В. Про співвідношення антидемпінгових і компенсаційних заходів та адміністративно-правових санкцій / Є. В. Устименко // Верховенство права та правова держава: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Ужгород, 16–17 жовтня 2015 р. – Ужгород, 2015. – С. 165–167.
9. Устименко Є. В. Компенсаційні санкції в адміністративному праві / Є. В. Устименко // Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 25–26 грудня 2015 р. – Запоріжжя : Істина, 2015. – С. 83–85.
10. Устименко Є. В. Правовідновлювальні санкції в адміністративному праві / Є. В. Устименко // Право, суспільство і держава: форми взаємодії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15–16 січня 2016 р. – Київ : Центр прав. наук. дослідж., 2016. – С. 99–102.
11. Устименко Є. В. Правові засоби забезпечення реалізації санкцій в адміністративному праві / Є. В. Устименко // Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 19–20 лютого 2016 р. – Львів : Центр правн. ініціатив, 2016. – С. 84–87.

АНОТАЦІЯ

Устименко Є. В. Санкції за адміністративним правом України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, 2016.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню адміністративно-правових санкцій, які розуміються як передбачена законом міра реакції уповноваженого суб'єкта, яка спрямована на усунення причин та наслідків протиправного діяння вчиненого суб'єктом – адресатом правової норми і полягає в усуненні наслідків протиправного діяння, його припиненні або покаранні правопорушника і яка застосовується в адміністративному порядку. Відповідно до цього виділено три функціональні види адміністративно-правових санкцій, а саме компенсаційні, припинювальні і каральні. Визначено місце адміністративно-правових санкцій у структурі адміністративного права, зокрема, доводиться, що адміністративно-правові санкції слід розглядати як окремий інститут в межах підгалузі адміністративно-деліктного права.

При дослідженні санкцій які є мірою юридичної відповідальності виділено та охарактеризовано фінансові санкції, майнові санкції, організаційно-статусні санкції, морально-психологічні санкції. Серед санкцій припинювального характеру виділено санкції-заборони; санкції-зобов'язання; санкції-обмеження. Окремо розглянуто компенсаційні та правовідновлювальні санкції.

Серед принципів застосування адміністративно-правових санкцій основну увагу приділено принципам реалізованості та адекватності таких санкцій. У межах дослідження процесуальних засад застосування адміністративно-правових санкцій виокремлено процедури застосування санкцій в порядку адміністративного провадження та адміністративно-судового провадження.

Ключові слова: адміністративно-правові санкції; застосування адміністративно-правових санкцій; адміністративне припинення; адміністративне провадження; адміністративно-правове регулювання.

АННОТАЦИЯ

Устименко Е. В. Санкции по административному праву Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, Харьков, 2016.

Диссертация посвящена комплексному исследованию административно-правовых санкций, под которыми понимается предусмотренная законом мера реакции уполномоченного субъекта, направленная на устранение причин и последствий противоправного деяния, совершенного субъектом–адресатом

правовой нормы, и заключается в устранении последствий противоправного деяния, его пресечении либо наказании правонарушителя и которая применяется в административном порядке. В соответствии с этим выделено три функциональных вида административно-правовых санкций, а именно компенсационные (правовосстановительные), пресекательные и карательные. Охарактеризовано место административно-правовых санкций в структуре административного права, в частности, доказывается, что административно-правовые санкции следует рассматривать как отдельный институт в пределах подотрасли административно-деликтного права.

В результате анализа содержания административно-правовых санкций предложено выделить такие их признаки: 1) все они являются проявлением реакции уполномоченного субъекта на совершение правонарушения определенным лицом; 2) санкции реализуются посредством процедуры административного правоприменения исключительно уполномоченными на то субъектами; 3) применение санкций осуществляется в процессуальной форме; 4) наличие специфической цели применения, которая заключается в устранении причин и последствий противоправного деяния, совершенного субъектом–адресатом правовой нормы, то есть, цель применения административно-правовых санкций заключается в восстановлении нарушенного противоправным деянием правопорядка; 5) содержание деятельности по достижению указанной цели применения, а именно устранение последствий противоправного деяния, его пресечение либо наказание правонарушителя.

На основании выделенных признаков административно-правовых санкций осуществлено разграничение с некоторыми родственными правовыми явлениями. Последние предложено понимать как такие явления, которые в своем содержании содержат часть признаков, свойственных административно-правовым санкциям, но при этом обладают определенными отличиями, не позволяющими отнести их к административно-правовым санкциям. Проведено разграничение административно-правовых санкций с предусмотренными Кодексом Украины об административных правонарушениях мерами обеспечения производства по делам об административных правонарушениях. Отдельное внимание уделено вопросу разграничения административно-правовых санкций и предусмотренного Налоговым кодексом Украины административного ареста имущества и активов плательщика налогов.

При исследовании санкций, которые являются мерой юридической ответственности, выделено и охарактеризовано финансовые санкции, имущественные санкции, организационно-статусные санкции, морально-психологические санкции.

К мерам административного пресечения, имеющим характер санкций, отнесено меры, которые имеют длящийся во времени характер, а их применение осуществляется с соблюдением процессуальной формы и сопровождается принятием уполномоченным органом решения о применении таких мер в документальной форме. Среди санкций пресекательного характера выделено санкции-запреты, санкции-обязательства и санкции-ограничения.

Доказано, что компенсационные санкции в административном праве представляют собой такие меры воздействия, которые направлены на компенсацию причиненного правонарушением вреда, применяются в административном порядке после окончания правонарушения и в количественном измерении равны причиненному вреду.

Обосновывается, что правовосстановительные санкции в административном праве представляют собой такие меры воздействия, которые применяются в административном порядке после окончания правонарушения и направлены на восстановление нарушенного вследствие противоправного деяния права либо восстановления такого состояния правопорядка, который существовал до нарушения.

Указано, что принцип реализуемости санкций в административном праве заключается в том, что нормативная конструкция процедуры применения санкций должна обеспечивать их практическую реализацию. В пределах исследования данного принципа доказано, что практически все санкции в административном праве обеспечены механизмами их реализации. Эти механизмы обуславливаются содержанием санкций и могут иметь различную степень сложности. В зависимости от характеристик механизма их реализации предложено выделять санкции автоматической реализации, санкции принудительной реализации и санкции обеспечиваемой реализации.

Определено, что принцип адекватности санкций заключается в необходимости обеспечения требований соответствия характера и размера санкций цели их применения, а также достижения этой цели с минимальными затратами. Предлагается выделять санкции абсолютной адекватности и санкции относительной адекватности.

В пределах исследования процессуальных основ применения административно-правовых санкций выделены процедуры применения санкций в порядке административного производства и административно-судебного производства. Применение санкций в порядке административного производства характеризуется тем, что оно осуществляется в пределах административно-правовых отношений, субъектом, осуществляющим их применение – органом исполнительной власти, органом местного самоуправления (их должностными лицами), либо субъектами, которым делегированы соответствующие полномочия. Применение санкций в порядке административно-судебного производства характеризуется тем, что решение о применении санкций санкционируется или согласовывается административным судом в порядке, предусмотренном Кодексом административного судопроизводства Украины.

Ключевые слова: административно-правовые санкции; применение административно-правовых санкций; административное пресечение; административное производство; административно-правовое регулирование.

SUMMARY

Ustymenko Ye. V. Sanctions in the Administrative Law of Ukraine. – The manuscript.

The thesis stands for a degree of Candidate of Sciences in Law, speciality 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, 2016.

The dissertation is devoted to the integrated study of the administrative and legal sanctions, which are understood as a statutory measure of the authorized subject's reaction, which is aimed at removal of reasons and consequences of the unlawful deeds committed by subject – the addressee of the legal norm – and it consists of the removal of the consequences of the unlawful deed, its termination or offender's punishment and which is used in the administrative course. According to this it can be distinguished three functional types of the administrative and legal sanctions, notably compensatory, terminating and punitive. The role of the administrative and legal sanctions in the structure of the administrative law is also under analysis; in particular it is proved that administrative and legal sanctions should be considered as an individual institute within the administrative and tort law.

Analyzing the sanctions which are the measure of the juridical liability we can distinguish and describe financial sanctions, property sanctions, organizational and status sanctions, moral and psychological sanctions. Among the sanctions of the terminating nature it can be distinguished the sanctions – prohibitions, the sanctions – obligations, the sanctions – restrictions. Compensatory sanctions and the sanctions rehabilitating rights are studied separately.

Special attention is paid to the principles of realizability and adequacy of the administrative and legal sanctions. Within the bounds of the research it was distinguished the procedure of the sanctions application in the course of the administrative proceedings and in the course of the administrative-legal proceedings.

Key words: administrative and legal sanctions, application of administrative and legal sanctions, administrative termination, administrative proceedings, administrative and legal regulation.